

REDACTIA

Arad, Deak Ferencz-u. Nr 8

ABONAMENTUL

Pentru Austro-Ungaria:
pe un an 20 cor. pe 1/2
an 10 cor.; pe 1/4 de an
5 cor.; pe 1 luna 2 cor.
Vrili de Duminecă pe an
— 4 coroane.
Pentru România și
străinătate pe an:
40 franci.

Manuscripte nu se napolază

ADMINISTRAȚIA:

Arad, Deak Ferencz-u. Nr 8

INSERTIUNILE:

de un sîr garmond: prima
dată 14 bani; a doua oară
12 bani; a treia oară 8 b.,
de fiecare publicațiune.

Atît abonamentele cît și
insertiunile sînt a se plăti
înainte în Arad.

Serisori nefrancate nu se
primesc.

TRIBUNA POPORULUI

DISCUȚIUNI

DEPLASATE!

(*) Negreșit, că din punct de vedere național se poate discuta, ori și ce, mai ales dacă forțăm discuția.

Confrații noștri dela Brașov au deci și ei dreptul să discute afacerile vieții publice din Diecesa Aradului. Vorba e însă de chipul cum discută. Astfel, ca să nu luăm decât articolul din numărul lor dela 3 Maiu, n:

„Gazeta” publică adică o „scrioare particulară” în care ancheta orânduită *unanim* de Consistorul plenar și aprobată *unanim* de Sinodul aradan, o prezintă ca un lucru nedrept, ca un act de răsunare din partea episcopului și a sfetnicilor sei.

Noi știm bine cine este condeiful închiriat al „neamurilor”. Arhimandritul Hamsea numai când este strîns cu ușa, tăgăduiește legătura intimă ce o are cu existența catolică pe care a putut-o admira și mai alaltăeri, în mijlocul orașului, în stare de ebrietate. Incolo cine în Arad nu vede împreună? Și de câte ori prea cuviosul stareț al mănăstirii H. Bodrog nu găzduiește în sfântul locaș pe acel individ fără domiciliu cunoscut în oraș?

Știu și confrății brașoveni ce fel de om le este — „corespondentul”, care în același timp când scrie organului național din Brașov, scrie și fițiței timișorene și în ziarele locale ungurești.

Deja faptul acesta ar trebui să-i impună „Gazetei” mai multă rezervă.

Nu s'au întrebat apoi nici odată confrății noștri cum se întâmplă, că deși toți acei, pe cari — în corespondențele lor — pretind că Consistorul și Sinodul li prigonește cu selbătie, deși se află în Consistor și Sinod, nu și ridică vocea? Dacă ei se simt atât de evident nedreptățiți, de ce nu spun și dovedesc aceasta în corporațiunile respective? De ce alegă la publicitate, prin corespondențe pe cari nu ar îndrăzni să le subserie și cu simple afirmări, întortochieri și calomnii?!

Și ce fel de naționalism este acesta: a tăgădui și a combate unor corporațiunii, cum este Consistorul și Sinodul, dreptul de a și governa biserica în înțelesul legii? A injura pentru-că nu se tolerează abuzuri, ca cele ale d-lui Ceontea la Tipografie, și anarhia, cum a fost greva pedagogilor!

Cum adevă: cei dela „Gazeta” pun mai mult preț pe părerile persoanelor interesate să li-se tolereze toate păcatele, de cât pe dispozițiunile forurilor bisericesti compuse din bărbați aleși de obște și cu responsabilitate înaintea lui Dumnezeu, legilor și a istoriei?!

Dar bine: aceasta ori este discuție deplasată, ori o vedită dușmănie pentru instituțiunile bisericești ortodoxe române naționale.

Și fiind-că „Gazeta” se provoacă într-una la marile interese naționale, întrebăm și noi:

Este ori nu de interes național ca să existe școli române confesionale?

Sînt ori nu datoare ambele confesiuni române să pună umăr la umăr pentru susținerea acestor școli?

Păcătuește ori nu Românul ori Românii cari din interese confesionale rîu înțelesese ori din patimă condamna-bilă, lucrează în contra școalelor confesionale și promovează ridicarea școlilor de stat și comunale?

Are ori nu cunoștință „Gazeta”, că în părțile bihorene și bănăștene înșiși oamenii din preajma Consistorului gr. catolice române lucrează pentru abandonarea școalelor confesionale, numai pentru a slăbi — cred ei — ortodoxismul!

Și de ce „Gazeta”, deși s'au produs probe în această afacere, se ferește ca de foc, să se rostască?

O face și aceasta — cum face în chestiile privitoare la diecesa Aradului — din interese mari naționale?

Cari sînt aceste interese?

„Pretorienii parlamentului”. Cu drept cuvînt numește așa „Deutsches Tagblatt für Ungarn” pe „părinții patriei”, cari păzesc cu gelozie actuala situație de drept electoral din patrie, căci pentru o reformă electorală în Ungaria, a zis însuși actualul prim-ministru, nu este „timpul oportun”. Este însă foarte oportun ca parlamentul să fie „maghiar”; și pentru acest sfîrșit stăpînirea de clice, consortii etc., cu un cuvînt: „pretorianismul”, chiar și situația de drept electoral actual o nesocotește, o calcă, prin mijloacele cunoscut sub numirea de apucături și presiuni electorale, pentru a se susține.

Căci, după datele oficiale, numărul alegătorilor din Ungaria, reprezentă, după naționalități, următoarele cifre: 587.000 maghiari (!); 115.000 germani; 105.000 români; 47.000 sërbo-croați; 16.000 ruteni, 1600 venzi; 1400 italieni.

Deci, după o dreaptă împărțea, chiar în baza actuala arondări și legi electorale. ar fi ca parlamentul să se compună din deputați maghiari: 250; germani 49; români 45; slovaci 38; sërbo-croați (din Ungaria) 20; ruteni 7; italian 1.

Ocea-ce însemnează, că din suma totală de 453 deputați, Maghiarii ar fi să fie reprezentați prin 253, ear' naționalitățile prin 200 deputați.

A se face o reformă de moravuri în această direcție ar însemna că se marchează înăușurarea regimului legii. Pentru aceasta însă ar trebui să se îndalture „pretorianismul”.

Scrisoare din București.

II.
18 Aprilie 1901. v.

Câteva ziare din Germania au publicat de curînd știri despre starea învățămîntului în România, constatînd, că numărul analfabeților de aci e îngrijitor de mare. Comentînd aceste știri, ziarele independente din București, *Adevărul* și *Depeșă*, au făcut reflexiuni foarte pesimiste, întemeiate pe datele statistice oficiale, din cari rezultă că la o populațiune de șase milioane de su-

flete, patru milioane nu știu nici să cetească, nici să scrie.

Credem de foarte exagerată această notă pesimistă. Înainte de toate, date exacte despre numărul știutorilor sau neștiutorilor de carte nu există. Statistica școlară ne dă deslășiri pozitive numai despre starea actuală a învățămîntului și aceasta nu numai că e satisfăcătoare, dar trebuie să umplă cu mîndrie pe ori-ce Român. Starea culturală a unei țări, tinere ca organizație modernă, nu trebuie să o judecăm după cultura generațiunei bătrîne, aflătoare în viață, ci după progresul ce-l realizează această țeară dela organizarea învățămîntului obligator încoace. Trebuie apoi să se țină seama de evoluția firească, căci nu putem să comparăm România în chestiuni de învățămînt și cultură cu o țară veche ca Germania sau Franța de pildă.

Ultima statistică a învățămîntului rural (școalele primare sătești) ne arată cifre destul de mari chiar și în comparație cu alte state. Așa pe anul 1898 au funcționat cu totul 3575 școli rurale, cu 4342 învățători și 788.440 școlari. Acestea sînt numai școlile sătești, cari răspîndesc cultura în mijlocul țărănimii și se sporesc din an în an. Școlile primare urbane, din orașe și orașele, sînt cercetate de un număr și mai mare, în parte și de străinii concentrați de obicei prin capitale de județe. Istoricul și criticul negreocupat, care se va gîndi la timpul lui George Lazar, încă atît de apropiat, va găsi aceste progrese chiar enorme. Căldorul străin va fi plăcut surprins de clădirile școlare din țeara întregă, cari în trec cu mult, ca întocmire și igienă, pe ale noastre din Ungarie; nu mai puțin va fi surprins de cultura tinerilor învățători, cari stau la o treaptă egală cel puțin cu învățătorii maghiari.

Învățămîntul primar în România este pus astăzi pe baze solide și lucrează cu rezultate sigure. Și ce viață puternică pulsează în special în corpurile învățătoresc, s'a putut vedea și acum, în săptămîna trecută, când în întreaga țeară s'au ținut conferențele anuale învățătoresc, cu prelegeri publice, dări de seamă și discuțiuni pedagogice, cari — trebuie să mărturisesc — ar fi făcut cîntec până și învățătorilor germani, reputați de cei mai buni pedagogi astăzi.

Cît de serioasă este pregătirea corpului didactic primar din România se poate deduce și din faptul, că din an în an crește numărul învățătorilor trimiși în străinătate, mai ales la universitățile din Iena și Lausanne (Elveția). Reîntorși de acolo ei se aștern pe muncă asiduă și e o plăcere a constata, că în timpul din urmă *literatura pedagogică* ia un avînt în România. Așa în revista „Convorbiri didactice” se pot remarca câteva lucrări valoroase. — Între cari de curînd un frumos studiu comparativ asupra pedagogilor Herbart și Rousseau, scris de dl B. Demetrescu Oprea și apărut și în broșură. Amintesc apoi cartea apărută tot de curînd, datorită d-lui Ștef Kirîțescu, intitulată „Teoria educațiunei, după principiile lui Ioh. Friedr. Herbart.” Este aceasta o traducere bună a cărții pedagogilor francezi Pinloche și Roehrich și expune foarte clar toate teoriile marelui pedagog al intuițiunei. — O altă dovadă despre învățămîntul sistematic și rațional în România este broșura învățătorului Ilie Marinescu „Procesul apercipiunei sau treptele didactice formale, aplicate la lecțiuni practice.” (București 1901. „Tip. Corpului didactic.”) Conține expunerii teoretice și mai multe modele de lecțiuni (analize), întemeiate deosebi pe principiile profesate de rîposatul nostru pedagog sibitan Ioan Popescu. Afară de acestea apare o mulțime imensă de cărți didactice, scrise tot de către învățători, precum și broșuri de vulgarizare a științelor printre săteni. Ear o țeară cu o așa mișcare culturală ca basă nu poate să nu progreseze.

O instituție excelentă, spriguitoare a învățămîntului primar în România, sînt așa numitele *Cantine școlare*. Meritul de a le fi introdus revine actualului ministru de culte, d-lui Spiru Huret. Chestiunea stă așa.

Legea asupra învățămîntului primar, concepută la 1893 și modificată la 1896, consfințește în mod categoric principiul obligativității învățămîntului pentru toți filii României. Constatîndu-se însă, că o pedecă mare pentru îndeplinirea conștiincioasă a legii este pe de-o parte lipsa de mijloace a părinților de a procura copiilor cele necesare, pe de alta apoi depărtarea prea mare dintre școală și locuință, prin care se împedecă regulata frecvență, s'a hotărît la 14 Ianuarie 1898 înființarea de cantine școlare, cari să poată procura copiilor săraci și celor cari nu pot merge acasă peste zi, o mîncare caldă.

Idea aceasta a fost salutată cu însuflețire în toate păturile sociale. S'au constituit numai decît comitete de organizare, în frunte cu bravii învățători din capitală, cari au luat afacerea asupra lor. S'au ivit donatori benevoli, mai ales băacile. S'au aranjat petreceri și concerte cu scop filantropic, și rezultatul bun a fost, că imediat cantinele și-au putut începe funcțiunea. Astăzi există numai în București zece cantine, la zece școli de băieți și se continuă mișcarea în provincie. Dintr'un tablou resumativ al comitetului dirigaților aflăm, că fondurile celor zece cantine din București se ridică astăzi la 38 mil de lei și că din Noiembrie până la sfîrșitul lui Martie a. c. s'au distribuit cu totul 45 164 porții de mîncare caldă la 2165 băieți din capitală în cea mai mare parte gratuit, apoi și cu 5 și 10 bani mîncare.

Estă deci cum lucrează nu numai statul, ci chiar și societatea românească, la ridicarea învățămîntului! Ei, și toate aceste semne trebuie să împrăstie ori-ce pesimism al acolora, cari se plăug de numărul prea mare al analfabeților.

Din străinătate.

Noii ministri prusieni.

Reichsanzeiger anunță, că împăratul a primit demisiunea celor trei ministri, dintre cari *Miquel* a fost distins numit fiind membru în Casa de sus; *Hammerstein* a fost decorat cu coroana crucii mari a ordinului vulturului-roșu; *Brefeld* cu crucea mare a ordinului vulturului-roșu.

Același comunicat anunță, că au fost numiți: Baronul *Rheinbaben* de ministru de finanțe; *Podbielsky*, ministru de agricultură; Baronul *Hammerstein*, ministru de interne și *Mödler*, ministru de comerț. *Kraetke*, a fost numit secretar de stat la departamentul poștei imperiale.

Noul ministru de agricultură, e o persoană iubită la curte. Ca om politic aparține grupării conservatoare și este un agrarist înfocat. Agrarii au primit cu entuziasm știrea intrării lui în cabinet.

Rheinbaben este un elev al lui *Miquel*; și e probabil că urmînd politica financiară a antecesorului său, prin colaborarea sa cu *Podbielsky*, politica de convențiuni comerciale a cancelarului *Bülckw*, va găsi puțin sprigin în ministerul prusian.

Din România.

Intrevederea regilor Carol și George.

Se telegrafează din Atena: „Intreaga presă comentează cu mare entuziasm și simpatie înălînirea din *Abbazia* a Suveranilor României și Greciei. Regele George va rîndînd două zile la *Abbazia*.”

Societatea geografică din Paris și România.

În urma știrii primite, că la societatea geografică din Paris s'a des-

cris ca o țară de țigani, ear prin proiecțiuni electrice s'au arătat numai câte-va mahalale mărăgineșe ale Bucureștiului, locuite de țigani. Societatea geografică din România va face o întimpinare, ear uniunea studenților din București va fi un meeting de protestare săptămâna viitoare, votând în același timp o adresă de mulțumire d-lui Ghica, ministru plenipotențiar al României la Paris, care a protestat energic contra acelei descrieri.

Situația Englezilor în Africa.

Cu data de 7 l. c. n. se telegrafează din Londra, că foile de acolo publică un raport despre lupta dela Paardeberg, în care căzuseră 1100 Englezi.

La început ministrul englez de războiu, Brodrick, a tănuț pur și simplu raportul ce-l primise despre această luptă. Mai târziu însă, strins cu ușa de mai mulți deputați din camera comunelor, ministrul a declarat, că nu mai găsește raportul din vorbă.

Cu toate astea, raportul s'a găsit acum, în oficiul ministerului de războiu; a fost adus zilele acestea în cameră și în 6 Maiu n. toate foile engleze l-au publicat, unele chiar amănunțit. Autorul acestui raport este colonelul demisionat Henry Colville.

Se spune anume în raport, că lupta dela Paardeberg s'a întâmplat în 18 Februarie 1900, va să zică, tocmai înainte cu 10 zile dela capitularea lui Cronje. Aceasta a fost lupta cea mai sângeroasă în tot decursul războiului cu Burii, și au căzut într'însa mai mulți oameni, decât în lupta nenorocoasă a lordului Methuen la Magersfontein, ori la înaintarea proastă a generalului Buller peste riul Tugela, spre întăriturile Burilor la Colenso.

Tot din acest raport reese, că lordul Roberts ar fi trebuit să predea pe lordul Kitchener pentru desastrela dela Paardeberg, tribunului de războiu, ori apoi să-l recheme din Africa. În loc de asta însă lordul Roberts a recomandat guvernului tocmai pe Kitchener ca succesor al său în Africa și a reglementat pe colonelul Colville, care s'a făcut mai puțin vinovat de catastrofa suferită de Englezi. Se știe doar, nice raportul, că Kitchener a împins înainte neacoperită întreagă armata engleză, astfel, că Burii în scurt timp au împușcat 1100 Englezi și ceilalți au fost constrinși să ia fuga.

Tot în același timp foaia oficială engleză publică un nou conspect al cheltui-

lor ce Anglita a avut în războiul cu Burii.

Etă câteva date: începând din 30 Octomvrie 1899 până în 30 Octomvrie 1900, Englezii au transportat în Africa-sudică 261.374 soldați și 173.577 vite (cai și catiri). În mijlociu socotit, soldații consumau pe fiecare zi 358 tone de alimente, ear vitele 470 tone. Având în vedere, că întreagă alimentația a trebuit transportată acolo cu corăbi, e ușor de înțeles, ce sume enorme o costă pe Anglita războiul acesta! Ministrul englez de finanțe, Hicks Beach, socotește spesele războiului la suma de 3 miliarde 825 milioane franci. Au fost transportate în Africa 122 milioane cartușe și puști Maxim; 1,031.000 patroane în calibrul de șapte centimetri; 50.000 ceasuri, 865.000 plapome, 885.000 mantale, prin cari nu străbate apa; 715.000 bluse; 825.902 pantaloni; 827.500 cămeși; 897.976 părechi de ghete, 16,470.000 părechi de ciorapi, 40.000 șele pentru cai și 140.000 unelte pentru catiri.

În războiu a avut mare rol calea ferată, și nici un singur corp de armată engleză nu s'a pornit din loc, fără-ca să ia cu sine în tren cel puțin 10.000 tone de material.

Burii li-au nimicit 169 poduri mari și 200 mai mici. O circulație enormă a avut rețeaua telegrafului, care a fost plasat în estindere de 10.145 miluri; au fost primite și expediate, peste tot, 2,500.000 telegrame. Tot asemenea a funcționat și oficiul postal, care, în calcul mediu socotind, în fiecare săptămână a expediat 750.000 de scrisori.

Din Dietă.

— Ședința dela 7 Maiu. —

(Earăși Fiume. — Wlassics și cauza lui Pikler).

Ședința de ieri a camerei ungare a fost ceva mai vioasă decât de obicei. Primul obiect al dezbaterii a fost: proiectul de lege despre administrația „autonomă” a orașului Fiume, prezentat Dietei din partea ministrului-president Széll. — Din opoziție s'a ridicat kossuthistul Mezősy Béla, care a atacat aspru proiectul lui Széll, găsindu-l de tot nepotrivit față cu interesele maghiare în orașul Fiume.

Prim-ministrul însă și-a apărut opera cu mult succes. Atât în dezbaterile generale, cât și în special, proiectul a fost primit nemodificat, cu toate cele patru puncte ale sale.

S'a trecut apoi la afacerea profesorului Pikler, în care contele Zichy Aladár presen-

tase zilele trecute o interpelație, la adresa ministrului Wlassics. Afacerea, care atât de mult a preocupat în timpul din urmă presa și publicul maghiar, s'a dovedit un obiect de mare interes și pentru „părinții” patriei, earl s'au prezentat de astă-dată în număr ceva mai mare, ca să se amuzeze de expunerile ministrului.

În răspunsul său, ministrul Wlassics a declarat: Patriotul sincer n'ar pute să sufere un învățământ ca cel atribuit profesorului Pikler; cel-ce ar propaga astfel de învățături, ar comite o gravă neglijare a misiunii sale.

Cetind interpelația contelui Zichy, în care se expun expresiunile antipatriotice și antireligioase ale lui Pikler, — ministrul Wlassics a zis, că după părerea sa, profesorul, care astfel de declarații face înaintea elevilor, se pune în contradicție cu felul de gândire al națiunii sale, și dinșul, ca autoritate superioară, condamnă cu toată hotărârea pe un asemenea profesor.

Dar, deși e convins, că acestea nu sânt adevărate, totuși a însărcinat senatul universitar să pornească cercetare în cauză și rezultatul cercetării este, că la provocarea senatului, Pikler a dat o declarațiune în scris, în care zice, că cuvintele ce i ee atribuite, nu le-a rostit nici odată.

Eu aș primi — a zis ministrul — și această declarațiune cu încredere necondiționată, între toate împregiurările, chiar dacă n'aș cunoaște în persoană învățăturile lui Pikler și dacă n'aș fi auzit dela nenumărați elevi ai lui, că Pikler nici odată n'a făcut asemenea declarații ce i se atribue. — Prin astea aș pute să-mi termin răspunsul, dar trebuie totuși să mai observ una.

Întru-cât n'aș știi în cadrul compeiții mele de drept a nu suferi — dacă aș observa — tendințe destructive în stat, tot cu aceeași grijă pășesc și una din cele mai nobile libertăți: libertatea învățământului. (Aprobări sgomotoase în dreapta și în stânga extremă.) Căci, să nu uităm, că libertatea învățământului este o vorbă goală și umflată, dacă-i stărim sufletul, libertatea spirituală. (Aprobări generale.)

La răspunsul ministrului, interpellantul conte Zichy Aladár a observat: Cu sincer regret am văzut, că, sub mantaua libertății învățământului, ministrul Wlassics a secretat lauri ieftine. Causa aceasta nu se poate netezi cu o declarație, cum asta se întâmplă într'o afacere cavalerescă, că adevărată partea ofensatoare declară în scris, că n'a vrut să ofenseze! Răspunsul ministrului nu poate să liniștească spiritele. A trebuit să se pornească cercetare, că în ce spirit învață Pikler? — Oratorul citește câteva din notițele prelegerii lui Pikler, care, vorbind

despre originea și despre dezvoltarea omenimii, zice: Dacă D-voastre ați trăi acele timpuri, ați vedea, că de neînsemnată e concepția aceasta: patrie, națiune!

Contele Zichy roagă pe ministrul, să-și ia informații mai temeinice în cauză, și să dispună, ca la universitate să se propună mai puțin asemenea știință, și să se învețe acolo mai multă temere de Dumnezeu și mai multă iubire de patrie.

Reflectând, ministrul Wlassics a zis: Nu e desperată situația, până când prin libertatea învățământului se poate ajunge la glorie ieftină. Recunoaște, că nu pot fi aprobate toate doctrinele tuturor la universitate.

Meszlényi Pál: Să cerce numai cineva a prelege în contra „liberalismului!”

Wlassics Gyula: La universitate se propagă doctrine contrare, — ca știință. Citește operele literare ale lui Pikler, între cari numai una a apărut în limba germană. Nu se poate, — zice, — să cerce a explica toate doctrinele lui Pikler; căci nu încapă cu libertatea învățământului, ca toate vederile profesorului să presioneze auditorul. — Ministrul promite, în fine, că va scoate de la examen filosofia dreptului, ca obiect obligator Roagă deci camera, ca să-și ia răspunsul la cunoștință, ceea-ce s'a și făcut, cu mare majoritate de voturi.

Dela Sinodul Aradan.

Raportul Senatului bisericesc.

Venerabil Sinod eparchial!

Consistorul eparchial din Arad ca senat strins bisericesc are onoarea a prezenta următorul

Raport general

despre activitatea sa în decursul anului 1900 și despre starea afacerilor în dieceș.

I.

Anul expirat 1900 a fost anul în care mai mult decât ori când în viața constituțională de până acum a fost pusă la deosebită probă nu numai forța de muncă, dar și zelul și interesarea acestui senat în scopul promovării cauzelor avizate la competența sa.

Dându-se preferință agendelor de interes general și celor de natură urgentă, deși lucrurile s'au înmulțit și esibilele s'au sporit aproape la număr dublu față cu anul expirat, acest senat și-a făcut datorința după posibilitate pe toate liniile.

II. Afaceri mai importante.

Afacerea de regulare a dotației preoțești din vistieria statului a fost și în anul

Notiță istorică.

(Continuare și fine).

Causa, că primele diplome nu amintesc de Români, cari vor fi locuit și atunci cam acele părți, pe cari și azi le locuiesc în masse mai mari, e: Ardealul la început, precum și părțile lui aparținătoare nu au fost ocupate de Maghiari. Ladislau cel sfânt (1074—1095) e primul rege, care se ocupă cu chestia Ardealului, ear Coloman Cărturarul (1095—1116) cel dintâiu pune voevod în Ardeal, care în numele lui să guverneze. Și într'adevăr, sub Coloman și apar în diplome Români. Cumcă Ardealul numai mai târziu a fost ocupat, susține de altminteri și istoricul ungar Ioan Karacsony. Ladislau cel sfânt e și patronul Ardealului; el înființează episcopia din Alba-Iulia etc. Până atunci vor fi trăit Români o vicață independentă sub cnezii și voevozii lor. De altminteri foarte puțin știm din viața de atunci a poporului român. El vor

fi fost lăsați în pace sub conducerea cnezilor lor, până când sub Bela IV se încep între ei încercări de catolicizare prin cavalerii Teutonci, spre ce scop fu înființat un episcopat și în Milkovia (Moldova): „episcopatus milkoviensis.”

De aceea, d. e. nici registrul din Oradea-Mare, alcătuit sub Emeric, nu pomenește nici-odată de Valahi.

Cășind afară de teritoriul ocupat de Maghiari**), natural, că limba română nu a putut influența asupra limbii maghiare la formațiunea sa. Chiar și terenul posibil de influență nu era cu caracter național român, prin biserică puteau influența, dar aceasta la noi atunci era slavă; liturgică era limba slavă, așa că chiar de a fost din partea asta vr'o influență, nu a putut fi decât în folosul limbii slave.

*) Asupra acestui episcopat vom reveni cu altă ocazie mai pe larg.

**) Români, știm, locuiau cu deosebire în vechea Dacie. Istoricii vechi, ca și Nestor, bună-oară, nu amintesc nici când de Dacia, care noțiune, de bună-seamă era destul de cunoscută în acea vreme, ei numai de Panonia, când vorbesc de teritoriul ocupat de Unguri.

Dar limba slavă exercită o foarte mare influență asupra formării și dezvoltării limbii maghiare și adevărată limba slavă în dialectul ei răspândit în Ungaria de azi, sau Panonia, cum li ziceau cei mai mulți istorici de pe atunci: dialect bulgar, care e răspândit atât dincolo de Dunăre, cât și în Dacia. Sunt cunoscute luptele lui Arnulf cu Bulgarii în Paunonia de odinioară. În anul 864 însă, când pleacă contra lui Svatopluc domnul Moravilor, roagă pe Bulgari să nu permită a se duce sare în împărăția lui Svatopluc: deci atunci ocele de sare din Ardeal și părțile aparținătoare erau în mâna Bulgarilor. Asta nu înseamnă însă, că aici locuiau Bulgarii, ci că ei cuceriseră deja partea aceasta și deci dispuneau de dreptul învingătorului.

Interesant e, că aceeași limbă, care exercită o așa mare influență asupra limbii maghiare, o covârșitoare influență exercită și asupra limbii române și adevărat tocmai același dialect, dialectul vorbit în Paunonia în sec. IX și X. Slavii afară de aceea vin aici după suta a cincina, după-cum spun toate dovezile istorice. Ba ce e mai mult:

Nu numai că limba slavă exercită mare influență asupra românelor, dar poporul slav însuși cu vremea se romanizează și cuvântul Valah înseamnă un popor romanizat. Se vede că, în secolul IX, când vin aici Ungurii, de bună-seamă a Slavilor era romanizată, sau considerată ca atare, căci se spune, că în Paunonia au dat și de Valahi, pe lângă Bulgarii și Slavii.

Faptul istoric e deci: Limba slavă în dialectul răspândit în Paunonia exercită o influență asupra limbii române și maghiare. Rămășițele acelei limbi azi numai în aceste două limbi se pot găsi. Limba numită azi: limba paleo-slavă. Influența aceasta s'a putut face în același timp. Deci Români au trebuit să fie aici în secolul al 9-lea. Prin urmare influența limbii slave asupra limbii maghiare, e o dovadă indirectă, destul de plausibilă pentru stăruința Românilor în Dacia.

B u d a p e s t a .

II. Minea.

trecut obiectul muncii intensive și oboseitoare.

Conștiința de datorință sa pentru interesele bisericești și ale preoțimii, dar și de răspunderea grea pentru acum și viitor, acest senat a continuat a da acestor afaceri și importanța și toată atențiunea cuvenită.

Greutățile întâmpinate nu încap în cadrul acestui raport, ele se oglindesc în acte; dar după ce demersurile luate întru regularea acestei afaceri având să servească de basă și puncte de orientare în viitor, pe cât timp va susține legea despre întregirea dotației preoțești, după ce și corespondența referitoare la preoțimea din districtul Consistorului din Orașul-Mare s'a promovat tot prin Consistorul de aici, în legătură și spre întregirea celor espuse în raportul de pe 1898 și 1899 referitor la această afacere, ținem de trebuință să accentuăm următoarele momente mai însemnate:

- representațiunile,
- remonstrațiunile,
- resoluțiunile,
- gravaminele,
- stadiul afacerii,
- capelanii.

Representațiunile.

La 16 Septembrie 1899 deodată cu fasiunile subșternându-se și un conspect compus după protopopiate despre toate parochiile sistemisate înainte de 1 Ianuarie 1898, s'a cerut:

a.) A se lua la cunoștință că fasiunile cu abatere dela lege sunt subscrise și adnexele lor legalisate numai de protopopierii ca organe ale Consistorului, din motivul, că în biserică noastră nefiind patronat, nici Arhiepiscopul, nici Consistorul nu are cunoștință nemijlocită despre dotația din singuraticile parochii, în consecință nici nu poate lua răspunderea despre corectitatea și baza cifrelor de venit și spese.

b.) Pentru-ca fiecare preot să aibă amăsurat calificațiunile sale venit curat de 400 respective 800 fl. s'a cerut recunoașterea îndreptățirii preoților la relutul de cortel, unde nu sunt case parochiale și respective computarea în sarcina venitului fashiionat a detragerilor făcute în școala de fashiune sub titlul relutului de cortel.

c.) S'a mai notificat tot atunci, că preoților și parochiilor, cari de astădată n'au reflectat la întregire, li-se rezervă dreptul să reflecteze mai târziu eventual la obvenindele schimbării în pe-soana preotului.

Această reprezentație s'a renoit sub 4 Decembrie 1899 Nr. 7411 din incidentul că restituindu-se fashiunile spre suplînirea unor manciatși, înaltul guvern nu se pronunțase în meritul punctelor de sus și s'a și reînprospătat sub 9 Februarie 1900 Nr. 591 când s'au resubșternut fashiunile.

Reprezentațiune s'a mai făcut apoi din incidentul, că unii preoți repozară mai înainte de sosirea rezoluțiilor referitoare la constatarea venitului și de ce s'a pus în curgere esolvirea întregirii cerându-se, ca sumele licuidate unor atari preoți să se poată solvi erezilor lor.

(Va urma.)

Noutăți

Arad, 8 Maiu n.

Știri personale. P. C. Sa vicarul V. Mangra a plecat azi la reședința sa, Oradea-Mare.

Necrolog. Aflăm cu regret profund, că dl Milentiu Suci, proprietar în Șiștaroveț, a fost crud încercat de soarte prin încetarea din viață a soției sale. Amicul nostru Dr. I. Suci pierde prin această moarte pe maică-sa scumpă.

Trimitem celor în dolu expresiunea sinceră noastră condolențe.

Nou oficiu postal. Ministrul usguresc de comerț a împlinit cererea Minișterului, ca adevărat în comuna Miniș (comitatul Aradului), între Gioroc și Pauliș, să se sistemeze în curând un oficiu postal și telegrafic.

Starea cooperativelor din Bucovina. Sub acest titlu „Deșteptarea” din Cernăuși publică următoarea tânguire:

Stare mai pocită nu se află în natură. Spre a fi cooperativă trebuie mult chin și jertfă. Dacă ajungi odată la această stare, trebuie să desperi. Voiu ilustra pe scurt pricinile: cooperativă are multe datorii, dar nici un drept. El stă la dispoziția parochului. De este parochul om, îi mai merge lui cum îi merge, măcar se mângăie că are un paroch uman. Unde lipsește acest moment, desparerea e soarta cooperativului. Salariul cooperativului este 640 fl și mai ajunge la 2 quinquent. Atât e totul. Forurile guvernamentale au socotit ajungător acest salariu, calculând că cooperativul lucră în parochie, săvârșește funcțiuni, deci are venit și poate trăi. Însă cooperativii cari au ceva venit sunt 30%. Lucrul cooperativului este: a împărțiși învățământul gratuit la școala populară. Funcțiuni face puține și cele mai slabe — și capătă pentru muncă sa a treia parte. Și dacă nu i admia la funcțiuni, n'are dreptul a se plânge, căci ca răspuns primește: parochia este a parochului; parochul nu-i constrins a da funcțiuni cooperativului. E just. Parochul se folosește de dreptul său, el procedează corect. Puținele stipulațiuni consistoriale sunt literă moartă. Ele provin în dreptul canonic, — dar nu fac parte de drept. Așa stă treaba.

Duel sângeros pentru Pikler. Tocmai pe când în Dieta ministrul Vlasic apăsă erii cauza profesorului Pikler, tot pentru aceeași cauză s'a petrecut un duel sângeros între universitarul Tóth Aladár și Kornfeld Mór. Duelul s'a dat cu săbii și sub condiții foarte severe. La prima ciocnire amândoi duelanții au rămas grav răniți. — Se știe anume, că din incidentul lui Pikler, studentul Tóth bătuse sdavén cu bastonul pe ovreul Kornfeld, aderent al profesorului Pikler, și de aci duelul, care e al 4-lea, peste care a trecut Toth dela incident încoace.

Cleo de Merode, frumoasa balerină franceză, a dansat aseară pe scena teatrului de vară din loc. E o apariție fenomenală. Dăruită dela natură cu o frumsețe adevărat clasică, cu un talent de a fi artistă desăvârșită, dansând cu discreție și seninătate, nu e mirare, dacă la Bruxella, Paris și în alte părți ea a încântat publicul.

Aseară a dansat de șase ori. A început cu „gavote”, un dans plin de mișcări grațioase și a terminat cu un dans spaniol fermecător (carmenita). În dansul siamez avea costum (broderie în fir de aur și cu pietri scumpe), care prețuște o avere întrăgă. Publicul i-a făcut ovațiuni entusiaste, ear actrițele celelalte maghiare păreau pe lângă diva franceză adevărat caricatură, deși sunt între ele și frumoase și istețe.

Impăratul german în dolu. Se reportează din Berlin, că principesa Amelia de Schleswig-Holstein, mătușa împărătesei Augusta-Victoria, a murit în 5 l. c. n. în Cairo, în vârstă de 75 ani.

Un nou ordin în Italia. Din Roma se anunță, că regale Italiei Victor Emanuel a înființat un nou ordin, așa numit „ordinul de cavalier al muncii”, care va fi dăruit la propunerea ministrului italian de agricultură. Se zice, că numărul total al noilor cavaleri va fi o sută.

Avis. În comuna Labașinț (cercul Lipovei) se caută un negustor român. Respectivul poate să-și ocupe locul dela 1 Iunie nou a. c., având în mijlocul comunei locuință frumoasă, grădina și dreptul de cârciumar. Doritorii au să se adreseze de-a dreptul dl-ului George Suci, pădurar erarial, p. u. Șiștarovecz.

Tren electric între Paris și Bruxella. Un sindicat francez-belgian, ce stă sub patronatul regelui Leopold al Belgiei, vrea să construiască un tren electric între Paris și Bruxella. Pentru acoperirea cheltuielilor sindicatul are la dispoziție un miliard de franci. Celeritatea în circulația planuitului tren va fi foarte mare, întru cât adevărat drumul între Paris și Bruxella îl va face într-o oră și jumătate.

Un rob al principelui. În zilele trecute a răposat în Neapol un om cîndat: prințul *Quaradialombarda* conducător al clericilor italieni, care a devenit celebru prin faptul, că dela ocuparea Romei, dinșul n'a mai pronunțat nici odată în viața sa numele orașului etern, ci în loc de Roma zicea: *altrova*.

Moartea unui brigant celebru. Din Neapol se telegrafează, că temutul brigant italian *Musolino*, pe care demult deja trupe de miliție italiană aveau ordinul să-l prindă, a murit zilele acestea lângă Roccaforte, în urma unei boale de aprinderea plămânii. Celebrul brigant se retrăsese într'un cort, și în boala sa grea s'a adresat către un păstor de catol ca să-i trimită un medic. Pe când însă a sosit medical, — brigantul era în gura morții.

Un tânăr pedagog român caută aplicare în vre-o cancelarie advocațională aici în loc. Doritorii să se adreseze la administrația foilor noastre.

„Uniunea Românilor din Transilvania

cu biserică rom. cat. sub împăratul Leopold I” este titlul unui volum scris și tipărit dl Dr. theol. George Popoviciu, protopresbiter ort. român în *Loguș*.

Este un studiu profund, conștiințios și documentat, a cărui citire se impune nu numai celor-ce se interesează de afacerile bisericești, dar peste tot ori și care român cărturar numai căștig va avea dacă va procura și citi opera tinărului, dar eruditului protopop.

Se poate procura la autor. Prețul unui exemplar 2 coroane 50 fl.

CONVOACARE.

În sensul § lui 41 din statute se convoacă adunarea cercuală a despărțământului Timișoara a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român pe 19 Maiu st. n. la 2 ore după amiază în Buziaș.

Obiectele adunării:

1. Deschiderea adunării prin președinte.
2. Inscrierea membrilor.
3. Raportul direcțiunii.
4. Censurarea socoților.
5. Citirea disertațiunilor, cari însă trebuiesc cu 3 zile înainte de adunare insinuate la președinte.
6. Alegerea a doi delegați pentru adunarea generală a Asociațiunii.
7. Stabilirea bugetului pe anul viitor.

Timișoara, la 4 Maiu 1901.

Emanuil Ungurianu,
președintele despărțământului.

ULTIME ȘTIRI.

Viena, 7 Maiu. În ședința de azi a Reichsrath-ului s'a pus în desbatere afacerea căsătoriei moștenitorului de tron *Francisc Ferdinand*. Conservatorii au declarat, că declarațiunile moștenitorului de tron nu se țin de competența Reichsrath-ului și că dinșul nu iau parte la discuția asupra lor; îi doresc însă, ca particulari, toate fericirile. După mai multe proteste ale opoziției în contra proiectului, ministrul-president *Körber* s'a pus în apărarea lui și proiectul a fost primit cu mare majoritate de voturi.

Londra, 7 Maiu. Între membrii ministrului s'au produs serioase diferențe de vederi în cauza proiectului mil tar. Parlamentul stă în fața unor evenimente extraordinare de serioase și surprinzătoare.

Washington, 7 Maiu. Se confirmă aici știrile despre stăruința Americii, ca China întrepragă să fie deschisă înaintea comerțului din lumea întreagă.

CRONICĂ LITERARĂ.

INTRODUCERE

la
„ISTORIA LITERATUREI ROMÂNE”,

de

N. IORGA.

(Continuare).

Caracterul inferior al poesiei de oraș și caracterul general, nedatabil al poesiei de țară vor face ca poesia populară să aibă în această istorie un loc mai mic decât cel ce i-s'ar cuveni și pe care dorisem a i-l da.

Ce metodă se impune în studiile noastre?

Vechiul sistem, și cel mai obișnuit încă, în istoria literară, stă în a înșira analiza operelor literare după vremea când au trăit autorii lor și fără să se ție în seamă geniul cărui i aparțin scrierile. E în aparență felul cel mai natural de a orîndui materia și e de sigur cel mai comod, pentru că ordinea nu rezultă din cercetarea spiritului operelor, din legăturile intime ce există între ele, ci curat numai din cronologia dată de-a gata.

Dar' nu e și cel mai folositor, așel care face mai multă lumină și deschide perspective mai frumoase și mai largi. Trei scriitori pot trăi în aceeași vreme, dintre cari unul reprezintă spiritul public, estetica adoptată, forma curentă a epocii sale, un altul se leagă de tradițiile de formă, de capitalul de idei și de nuanța de sentiment al unui timp depărut, un al treilea întrece pe contemporanii săi, îi precede și-i călăuzește către idealuri, formule de artă și concepții nouă.

Totuși, după sistemul acesta, se vor alătura în expunere, sfărâmându-se armonia și împedându-se înțelegerea, fanaticul trecutului, credinciosul prezentului și profetul viitorului. Pe când, în adevărata ordine firească, locul celui dintâiu ara în urmă și al celui din urmă între apostoli și convertiți săi de mai târziu.

În amănuntele sale, o istorie literară scrisă după această normă poate fi frumoasă. Un frumos tablou nu-și va pierde toate însușirile sale într-o sală nepotrivită, între pânze cari nu se armonizează cu dișul, ci le va păstra în cea mai mare parte. Dar', precum așezată între lucrările concepute în același spirit și executate cu aceeași tehnică, opera pictorului își va vedea toată puterea-i de impresie, așa și analiza unui producător de literatură sau știință va apăre mai inteligibilă în lumea sa specială, în tovărășia sa deosebită.

Klein, propagatorul unei învățături nouă, evangelistul aprins al credinței latine, a propovăduit prin graiu, scris și faptă în același timp, când peste munții Tării-românești, ucenicul episcopilor din Râmnic, depozitar al vechii culturi monacale, tălmăciau fără idei conducătoare, fără conștiința însemnătății și nobleții neamului lor, călăuziți mai mult de rivna către Dumnezeu și de un instinct patriotic nelămurit, — tălmăciau vechile cărți ale bisericii. În aceeași vreme, mai străini încă de ideile nouă, mai înrădăcinați în trecut, în Moldova învățăceii lui Paisie prefăceau din grecește în limba română și slavonă, fiecare după cum se pricepea mai bine, operele sfinților Părinți. Gherontie și Grigore, Filaret și Dionisie Lupu au fost contemporanii lui Petru Maior, Șincai, Klein, și totuși cât de mult se deosebesc ei de aceștia și cât de absurd ar fi să-i apropie cineva unit de alții într-o expunere istorică, basată numai pe cronologie!

(Va urma.)

Editor. Aurel Popovici Barcianu.
Red. respons: Ioan Russu Ștrianu.

Concurs,

pentru postul de cassar la „Mureșanul“ institut de credit și economii societate pe acții în M. Radna.

Salar anual 600 Cor. și tantiemă, ear cauțiune 1200 Cor. în hârtii de valoare ori numărării.

Competenții să-și trimită recursurile instruita cu certificatele trebuincioase în termen de 30 de zile dela datul de față, la adresa Institutului.

598 1—3

Maria-Radna, 4 Maiu 1901.

Direcțiunea.

Banca generală de asigurare mutuală.

„TRANSILVANIA“

423 13—

ÎN SIBIU.

asigurează pe lângă cele mai favorabile condițiuni:

1. în contra primejdiei de foc și de exploziuni; clădiri de ori-ce fel, mărfuri, produse de câmp, mobile ș. a.;

2. pe viața omului în toate combinațiunile, precum: asigurări de capitaluri în cazul morții și pentru terminuri fixate, de zestre și de rente.

Deslușiri se dau, și oferte de asigurări se primesc din comitatele: Arad, Bichiș, Bihor, Ciănad, Caraș-Severin, Timiș și Torontal

Agentura principală din Arad.

Strada (Széchenyi Nr. 1. casa dlui avocat Dr. Virgil Bogdan etagiul II.)
precum și prin agenturile cercuale și speciale.

FERTI-VĂ DE CONTRAFACEPEI.

Crema Margareta

este cel mai sigur mijloc pentru producerea, perfecționarea și conservarea

! frumuseței !

Acest minunat preparat nevătămător, curat și fără grăsime are un efect uimitor.

În câte-va zile face să dispară *alunele, petele de ficat, coșii, jupuiturile, bibițele, punctele negre (comedonele) și toate afecțiunile pielii. Netezește încreștăturile și ciupiturile de vârsat (bubat), având efect chiar și asupra celor mai înaintați în vârstă, carora le face pielea tină și frumoasă.*

Dr. Mosengell și Metzger, renumiți profesori, vindecă încreștăturile de pe obraji cu ajutorul masagiului. Spre acest scop *Crema Margareta* este cea mai potrivită. Dacă se masează zilnic fața cu *Crema Margareta*, dispar nu numai *alunițele, petele de ficat*, și alte necurățenii de piele, ci și încreștăturile, ciupiturile de bubat și alte anomalii cauzate prin bătrânețe, griji, boale etc. etc.

Un perservativ în contra arștei soarelui și a vâretului.

Se poate și ziua întrebuița.

Pudra de dame Margareta 1 cor. 20 fil. 553 24—

Săpunul Margareta 70 fil.

Pasta de dinți Margareta costă 1 cor.

Regeneratorul părului, care produce culoare originală părului încăruntit, 2 cor.

Blondinisarea părului de ori-ce culoare, prin care părul primește o culoare aurie, 1 și 2 cor.

Pomada tanochininică, cel mai bun mijloc spre cultivarea și creșterea părului, 70 fil. și 1 cor.

Resucitor de mustați Bohus de Vilagos, spre cultivarea mustaților, 50 și 70 fil.

CLEMENT FÖLDES

Arad, strada Deák Ferencz Nr. 12.

Representant general pentru România:

Domnul Moritz Pollak București, Calea Văcărești Nr. 5.

Se află de vânzare la drogueriile; Bruss, Economul & Co., M. Stoinescu, I. Tetzu, I. Zanfirescu și în en gros și detail la Frații Albachary și la toate farmaciile.

Dovadă despre eficacitatea folosirii cremei Margareta e și următoarea epistolă:

D-lui Gutori Földes Kelemen, în Arad.

Folosese demult Crema-Margareta. Primește simpatia mea pentru efectul bun al acestei creme.

București

Maria Ionașcu, artistă la Teatrul Național.

A apărut

și se află de vânzare la administrația „Trib. Poporului“ următoarele opuri:

	coroana	fler
1.) „Geografia Comitatului Arad“, pentru clasa a III-a școalelor populare, de Damaschin Medre, învățător; aprobat de Ven. Consistor ilustrată cu cărți geografice	—	—70 „
2.) „Lupta pentru drept de Dr. Rudolf Ihering traducere de T. V. Păcățean,	—	2.— „
3.) „Judecătorile cu jurații“ — de Teodor V. Păcățeanu,	—	—80 „
4.) „Libertatea“ — de Ioan Stuart Mili, tradusă de T. V. Păcățeanu,	—	2.— „
5.) „Principiile politice“, după Dr. T de Holtzendorf, de T. Păcățeanu	—	4.— „
6.) „Caractere morale“ — exemple și sentințe culese din istoriile și literaturile popoarelor vechi și moderne, de Ioan Popea, profesor în Brașov.	—	2.50 „
7.) „Răsboiul pentru neatarnare“ de George Coșbuc.	—	1.20 „
8.) „Vieritul“ — de Petru Vancu,	—	1.— „
9.) „Teoria Dramel“ — de Dr. Iosif Blaga.	—	3.60 „
10.) „Juvenilia“ — de Sextil Pușcariu.	—	1.60 „
11.) „Cuvântări bisericesti“ — traduse de Ioan Genț.	—	5.— „
12.) „Pribeag“ — de Ioan Iosif Sceopul,	—	1.50 „
13.) Instrucțiuni populare populare despre Datorințele și Drepturile purtătorului de dare edate de Vilhelm Niemandz	—	1.20 „
14.) „Ioan Botosătorul, tragedie în 5 acte și un preludiv tradusă de Il. Chendi și C. Sandu după Hermann Sudermann	—	2.— „
15.) Henric Ibsen „Ziua Invierei“ Epilog dramatic în 3 acte traducere de Il. Chendi și C. Sandu	—	1.— „

La comanda să se mai adauge de fie-care op 10 fileri spese postale.